

Πρόλογος

Η φεμινιστική σκέψη δεν περιορίζεται στην κριτική αποτίμηση της υποτελούς θέσης των γυναικών στις σύγχρονες κοινωνίες και στην αντιπαράθεση με τις διαφορετικές εκδοχές ιδεολογικής νομιμοποίησης της πατριαρχίας. Εκτείνεται, επίσης, στους τρόπους με τους οποίους γνωρίζουμε συστηματικά τους κόσμους που μας περιβάλλουν. Με λίγα λόγια, ακουμπά τον πυρήνα των επιστημών του ανθρώπου και της κοινωνίας.

Ο παρών τόμος συνιστά έναν απολογισμό της επίδρασης της φεμινιστικής σκέψης στις ελληνικές κοινωνικές επιστήμες κατά τη μεταπολιτευτική περίοδο. Σε ένα πρώτο επίπεδο, αναφέρεται στην καταγραφή της πορείας που έχει διαγράψει η έννοια του φύλου σε ποικίλα επιστημονικά πεδία, όπως στην κοινωνική ανθρωπολογία, την ιστορία, τη γλωσσολογία, τις σπουδές του χώρου, την ψυχολογία, την εκπαίδευση, την οικονομία και την πολιτική επιστήμη. Σε ένα δεύτερο, και όπου αυτό είναι δυνατό, ασχολείται με την ένταξη των παραπάνω προσεγγίσεων σ' έναν ευρύτερο διάλογο για παρόμοια ζητήματα, ο οποίος διεξάγεται στο εξωτερικό. Στην Ελλάδα υπάρχουν επιστημονικές περιοχές στις οποίες καταγράφεται μια μακρά παρουσία του φύλου ως αναλυτικού εργαλείου και άλλες όπου το φύλο ως ερμηνευτική προσέγγιση μόλις τώρα αρχίζει να αναδύεται.

Είναι εύλογο ότι τα κείμενα του τόμου που καλύπτουν επιστημονικούς κλάδους της πρώτης κατηγορίας εστιάζουν στην ελληνική περίπτωση. Αντίθετα, εκείνα που ασχολούνται με κλάδους της δεύτερης κατηγορίας προσεγγίζουν την περίπτωση της Ελλάδας κυρίως ή αποκλειστικά μέσα από τον αντίστοιχο διάλογο που διεξάγεται στο εξωτερικό.

Μια πρώτη μορφή του προβληματισμού που αναπτύσσεται στον τόμο αυτό παρουσιάστηκε στο συνέδριο «Το φύλο, τόπος συνάντησης των επιστημών. Ένας πρώτος ελληνικός απολογισμός», που οργανώθηκε στη Μυτιλήνη τον Οκτώβριο του 2003 από το, νεοσύστατο τότε, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Γυναίκες και Φύλα: Ανθρωπο-

λογικές και Ιστορικές Προσεγγίσεις» του Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Στο συνέδριο συμμετείχαν με εισηγήσεις ερευνήτριες που έχουν διακριθεί στο χώρο τους για τον συστηματικό τρόπο με τον οποίο έχουν αναδείξει την έμφυλη διάσταση των κοινωνικών, οικονομικών, χωρικών, πολιτισμικών ή ψυχολογικών όψεων του ανθρώπινου βίου. Η Γιώτα Κραβαρίτου, η Μάρω Παντελίδου-Μαλούτα, η Ρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, η Βασιλική Δηληγιάννη, η Ξανθή Πετρινιώτη, η Σάσα Λαδά, η Έφη Αβδελά, η Αλεξάνδρα Μπακαλάκη, η Ειρήνη Καμπριάνη, η Χρύση Ιγγλέση και η Μαριάνθη Μακρή-Τσιλιπάκου συμμετείχαν σε μια πλούσια και ζωντανή συζήτηση για τις χρήσεις του φύλου στους διαφορετικούς επιστημονικούς κλάδους αλλά και τις μελλοντικές προοπτικές.

Το 2003 υπήρξε μια ξεχωριστή χρονιά για το ελληνικό πανεπιστήμιο. Ύστερα από πολύ καιρό, το αίτημα μιας σημαντικής μερίδας μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας για την ακαδημαϊκή θεσμοθέτηση των γυναικείων σπουδών και των σπουδών φύλου έγινε πραγματικότητα. Η εξέλιξη αυτή, που οφείλεται σε πολλούς και σύνθετους λόγους, είχε πολλαπλές και εξαιρετικά ωφέλιμες ακαδημαϊκές συνέπειες. Συνέβαλε στον εμπλουτισμό των προπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών και στην οργάνωση νέων προγραμμάτων μεταπτυχιακών σπουδών, στη λειτουργία εργαστηρίων, στη διοργάνωση συνεδρίων και επιστημονικών συναντήσεων και σε σημαντικές εκδοτικές δραστηριότητες.

Παρά τον άκρως θετικό απολογισμό, η συζήτηση για τη μορφή που παίρνει η ώσμωση της φεμινιστικής σκέψης με τις επιστήμες της κοινωνίας και του ανθρώπου αλλά και για το περιεχόμενο και τις προοπτικές των σπουδών φύλου στην Ελλάδα, τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, συνεχίζεται. Ένα από τα κεντρικά ζητήματα αφορά τον ίδιο τον ορισμό του αντικειμένου. Από τη μία εκφράζονται απόψεις που υπογραμμίζουν τη σημασία της θεωρητικής και θεσμικής αυτονομίας των σπουδών φύλου, ενώ από την άλλη ενισχύονται οι θέσεις εκείνες που τάσσονται υπέρ της ένταξης της οπτικής του φύλου σε διακριτές επιστήμες.

Στον παρόντα τόμο συμμετέχουν οι περισσότερες από τις ομιλήτριες στο συνέδριο με κείμενα στα οποία επανεπεξεργάζονται και εμπλουτίζουν τις αρχικές τους τοποθετήσεις σύμφωνα με τους σκοπούς της έκδοσης, ενώ έχει επίσης συμπεριληφθεί ένα κείμενο της Εύης Κλαδούχου. Το συνολικό αποτέλεσμα προχωρεί πολύ πιο πέρα από τον προβληματισμό του συνεδρίου, στην κατεύθυνση ενός σε βάθους απολογισμού της εφαρμογής της προβληματικής για το φύλο στο ελληνικό ακα-

δημαϊκό πλαίσιο σε σχέση με αντίστοιχες πνευματικές διεργασίες στον διεθνή χώρο. Στην εισαγωγή του τόμου επιχειρείται η συγκριτική αποτίμηση των κλαδικών αυτών απολογισμών και αναλύεται η σημασία της για την κατανόηση της ιδεολογικής και πολιτισμικής δυναμικής που χαρακτηρίζει τη συγκρότηση των κοινωνικών επιστημών στη μεταπολιτευτική Ελλάδα.

Το βιβλίο αποτελεί προϊόν μιας μακρόχρονης διαδικασίας συζητήσεων, διαδικασίας συχνά εντατικής από την οποία δεν έλειψαν, ωστόσο, τα διαλείμματα αλλά και οι απρόβλεπτες καθυστερήσεις. Οφείλουμε ένα μεγάλο ευχαριστώ στις συγγραφείς του τόμου για την άψογη συνεργασία, τη βοήθεια που μας πρόσφεραν σε διαφορετικά στάδια επεξεργασίας των κειμένων, αλλά και την υπομονή τους.